

Kauniainen Grankulla

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Kauniaisten paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Luonnos 28.4.2017

Sisältö

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	7
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	9
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	11
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	11
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	13
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	14
2.4 Arvoperusta	15
2.5 Oppimiskäsitys.....	16
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	17
2.7 Laaja-alainen osaaminen	17
Ajattelu ja oppiminen	18
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	18
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	19
Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	19
Osallistuminen ja vaikuttaminen	20
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	20
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	26
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	26
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	27
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	27
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	27
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	28
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	28
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	29
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	30
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	30
Monialainen yhteistyö.....	31
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	31
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	36

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	36
4.2 Pedagoginen dokumentointi	37
4.3 Monipuoliset työtavat	37
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	38
4.5 Oppimisen alueet	39
Kielten rikas maailma	39
Ilmaisun monet muodot	41
Minä ja meidän yhteisömme	42
Tutkin ja toimin ympäristössäni	43
Kasvan, liikun ja kehityn	45
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	46
Kaksikielinen varhaiskasvatus	47
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	48
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	54
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	54
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	55
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	55
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	56
5.5 Paikallisesti päätettävät asiat	57
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	63
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	63
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	64
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	64
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	65

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki², on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistuksen lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

¹ Varhaiskasvatustilain (36/1973)

² Perusopetuslaki (628/1998) 26 a § (1040/2014)

³ Varhaiskasvatustilain 1 § (580/2015)

⁴ Varhaiskasvatustilain 9 § (580/2015)

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai muuta palvelun tuottajaa (julkinen tai yksityinen)⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa muuta varhaiskasvatusta ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa⁶. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkoti, perhepäivähoito ja muu varhaiskasvatus) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 15-26 § (909/2012)

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 b § (580/2015)

¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 11 § 2 mom. (875/1981)

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹². Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohdaksi tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Henkilöstö laatii suunnitelman yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida suunnitelmassa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja toteutumisen arvioinnista päiväkodeissa vastaa henkilö, jolla on lastentarhanopettajan kelpoisuus¹³. Perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä käytetään lastentarhanopettajan asiantuntijuutta¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on dokumentti, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet ja toimenpiteet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. On tärkeää, että lapsen huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Pedagogista dokumentointia (luku 4.2) käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Suunnitelmaa laadittaessa huomioidaan myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen¹⁵ (luku 5.4). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa päiväkotitai perhepäivähoitopäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.¹⁷ Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty

¹¹ Varhaiskasvatusturvalaki 9 b § (580/2015)

¹² Varhaiskasvatusturvalaki 7 a § (580/2015)

¹³ Varhaiskasvatusturvalaki 7 a § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitolaista muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁴ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitolaista muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 7 a §

¹⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitolaista muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 7 a §

lapsen asioissa yhteistyötä, tai lapsen huoltajalta¹⁸. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen lääkehoitosuunnitelma
- lasten, henkilöstön ja huoltajien yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatustilain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä joko kunta-, yksikkö-, ryhmä tai toimintamuotokohtaisena taikka osittain koko kuntaa koskevana ja osittain yksikkö-, ryhmä- ja toimintamuotokohtaisena. Muun palvelun tuottajan toiminnassa varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palvelun tuottajan toimintaa koskevana.¹⁹

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa varhaiskasvatussuunnitelmassa,

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko paikallinen suunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen²⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan, miten sen toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenteen, sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt.

¹⁸ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 19

¹⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 9 a §, perustelut s. 21

²⁰ Varhaiskasvatustilain 7 b §

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan hyödyntää varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tekstiä.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Kauniaisissa näemme varhaiskasvatuksen kokonaisuutena, jossa hoiva, kasvatusta ja opetus liittyvät toisiinsa. Nämä osa-alueet painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä ja eri kehitysiässä olevilla lapsilla mutta myös eri tilanteissa. Esimerkiksi lapsen väsyessä hoivaa tarvitaan enemmän. Mitä pienempi lapsi on, sitä merkittävämpi osuus on sylin ja leikin vuorottelulla. Hoito- ja vuorovaikutustilanteiden lisäksi varhaiskasvatukseen kuuluu leikki, pienet työtehtävät ja muu lapselle ominainen toiminta.

Varhaiskasvatuksessa aikuisen tärkeä tehtävä on olla läsnä ihmisenä, joka pelkällä olemassaolollaan luo turvallisuutta. Kun lapsen perustarpeista on huolehdittu, lapsi voi suunnata mielenkiintonsa toisiin lapsiin, ympäristöön ja toimintaan. Turvalliseksi olonsa kokeva lapsi vapautuu kokemaan iloa, leikkimään, kehittymään ja oppimaan uutta. Lapsi tuntee, että häntä arvostetaan ja ymmärretään, hänestä ollaan kiinnostuneita ja hänen kanssaan voidaan kokea iloa, läheisyyttä ja riemua. Kohtaamme lapsen hänen yksilöllisten tarpeidensa, persoonallisuutensa, perhekulttuurinsa ja temperamenttinsa mukaisesti. Hän on tasa-arvoinen toisten kanssa riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä kiinteämmin huoltajat ovat osana varhaiskasvatuksen työskentelyä. Hyvällä ja lämpimällä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudella vahvistetaan lapsen myönteistä minäkuvaa, vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun ja kielen kehitystä. Mekaaninen vuorovaikutus ei riitä, koska kasvua edistävän ihmissuhteen kehittymiseen tarvitaan iloa ja mielihyvää sisältävää vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksessa pyritään tukemaan huoltajia ja lapsen kiintymyssuhdetta ja mahdollistaa, että lapsi voi rakentaa myös varhaiskasvatuksessa tärkeän ihmissuhteen. Lapsen ja huoltajan kiintymyssuhteen tukeminen tarkoittaa mm. sitä, että sensitiivinen aikuinen auttaa lasta tunnistamaan erilaisia tunteita, jotka nousevat esiin hoitopäivän aikana.

Kauniaisten kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma koostuu valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, joita on täydennetty Kauniaisten painotuksilla. Lapsen ja perheen hyvinvointi on keskiössä, ja toimintaa ohjaa koko Kauniaisten arvojen ohella varhaiskasvatuksen visio "Vahvat juuret, kantavat siivet".

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Kauniaisten kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä kaikissa suomen- ja ruotsinkielisissä kunnallisissa ja ostopalveluna hankittavissa varhaiskasvatuksen yksiköissä mukaan lukien päiväkodit ja ryhmäperhepäivähoito. Varhaiskasvatussuunnitelmassa esitellään myös avointa perhetoimintaa osana lapsen kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä. Varhaiskasvatussyksiköt laativat omat ryhmäkohtaiset toimintasuunnitelmat vuosittain kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Toimintasuunnitelman laatimisessa yksiköt tarkentavat, millä tavalla kussakin luvussa kuvatut periaatteet toteutuvat kyseisen ryhmän antamassa

varhaiskasvatuksessa ja siinä huomioidaan ryhmässä kyseisenä toimintavuonna olevat lapset ja heidän yksilölliset tarpeensa.

Kauniaisten kaupungin alueella toimivia yksityisiä varhaiskasvatusta tarjoavia yksiköitä, joihin nähden kaupungilla on varhaiskasvatustalouden perustuva valvontavastuu, koskee velvollisuus laatia valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin pohjautuva yksikkökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, joihin kaupungin yksityistä varhaiskasvatusta valvova elin voi tutustua.

Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan varhaiskasvatusta antavissa yksiköissä vuosittain toimintasuunnitelman arvioinnin yhteydessä. Kunnallista varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään tarpeen mukaan ja ainakin silloin, kun Opetushallitus on päivittänyt ohjausasiakirjoja.

Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuu jokaisesta kunnallisesta ja laadinnan aikaan voimassa olevien ostopalvelusopimusten sopimusosapuolena olevista yksityisten päiväkotien lapsiryhmästä yksi kasvatusvastuullinen työntekijä, mahdollisuuksien mukaan lastentarhanopettaja, jotka yhdessä päiväkodin johtajien ja TJR-ryhmän kanssa muodostavat työskentelyn ydinryhmän. Ydinryhmä työstää prosessia kussakin varhaiskasvatustyössä osallistaen työskentelyyn sekä lapsia että muuta henkilöstöä. Huoltajille, yhteistyökumppaneille ja muille kiinnostuneille tarjotaan mahdollisuus osallistua työskentelyyn mm. blogin kautta työskentelyn edetessä. Lisäksi teksteihin pyydetään erikseen kommentteja sosiaali- ja terveystoimen sekä sivistystoimen yhteistyökumppaneilta mm sivistystoimen johtoryhmässä, Koko Hela Grani -hankkeen piirissä sekä Terveystoimen edistämisen johtoryhmässä yhteistyötä ja lapsen oppimispolun yhtenäisyyttä tavoitellen. Varhaiskasvatussuunnitelman laadintaprosessia ohjaa varhaiskasvatuspäällikkö.

Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhtäpitävänä suomen- ja ruotsinkielisenä suunnitelmana, joka hyväksytään suomen- ja ruotsinkielisessä opetus- ja varhaiskasvatustaloustalokunnassa.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) on pedagoginen asiakirja, ja sen laatimisesta vastaa ryhmän lastentarhanopettaja. Kauniaisissa lapsen vasu-keskustelun kirjaamisineen tekee pääsääntöisesti lastentarhanopettaja hyödyntäen tiimin näkemystä lapsesta. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta pohjautuu monialaiseen asiantuntijuuteen, jossa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen arkihavainnointi on kaikkien lapsiryhmässä työskentelevien ammattilaisten vastuulla.

Lapsen vasu kirjataan lomakkeelle (liite 1: lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomake (puuttuu), liite 2: vasu keskusteluohjeet (puuttuu)), jonka huoltajat allekirjoittavat ja josta he saavat halutessaan kopion. Lapsen kuulemiselle on oma lomakkeensa, joka liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (liite 3 puuttuu). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan ja sitä päivitetään samaan lomakkeeseen lapsen ollessa 0-3-vuotias. Uusi lomake otetaan käyttöön 4-5-vuotiaalla.

Lapsen vasu-keskustelu, jonka lastentarhanopettaja kutsuu koolle, käydään vähintään kaksi kertaa toimintavuoden aikana. Lapsen ja perheen kanssa käytäviä muita kasvatuskeskusteluja, kuten Lapset puheeksi -keskustelu (LP), siirtokeskustelu tai laajaan 4-vuotistarkastukseen liittyvä keskustelu on tarvittaessa mahdollista yhdistää lapsen vasu-keskusteluun. Keskusteluun on hyvä varata aikaa noin tunti (tämä siirretään ohjeeseen, liite 2).

Lapsen vasu-keskusteluun osallistuvat lapsen huoltajat ja lto sekä tarvittaessa erityislastentarhanopettaja tai muu monialainen edustus. Huoltajilta pyydetään lupa monialaisten toimijoiden mukaan kutsumiseen. Jaetussa huoltajuudessa molemmat huoltajat kutsutaan yhteiseen vasu-keskusteluun, johon voi osallistua myös muita lapsen elämään vaikuttavia henkilöitä vain molempien huoltajien suostumuksella. Edellä mainituissa tapauksessa koollekutsuja varmistaa suostumukset huoltajilta.

Ryhmän lasten vasut ovat pohjana toiminnan ryhmäkohtaiselle varhaiskasvatussuunnitelmalle (ryhmävasu), (liite 4 puuttuu). Ryhmävasu tehdään toimintakauden alussa ja se elää ryhmän arjessa niin, että sitä päivitetään tiimipalavereissa säännöllisesti. Ryhmävasussa sovitaan arjen toiminnot ja käytänteet ryhmän sekä lasten yksilöllisten tarpeiden pohjalta. Lisäksi tiimi kirjaa toimintasuunnitelman, johon linjataan ryhmän yleiset tavoitteet sekä linjaukset (liite 5 puuttuu).

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena.²¹ Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²².

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²³. Yksityisen palvelun järjestäjän ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁴.

Kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä²⁵. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä²⁶. Kunnan käytettävissä tulee olla varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan palveluja²⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja päivähoidosta annettuun asetukseen²⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös soveltuvin osin säännöksiä sosiaalihuollosta²⁹ sekä hallintolakia³⁰ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³¹. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon,

²¹ Varhaiskasvatustilain 11 § 1. mom. (580/2015)

²² Varhaiskasvatustilain 11 b § (1290/1999)

²³ Varhaiskasvatustilain 10 § (909/2012)

²⁴ Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) 3 § ja Varhaiskasvatustilain 1 ja 10 §

²⁵ Varhaiskasvatustilain 11 § 2 mom.

²⁶ Varhaiskasvatustilain 2 a §:n (580/2015) 6. kohta

²⁷ Varhaiskasvatustilain 4 a § (909/2012) 2. mom.

²⁸ Asetus lasten päivähoidosta (239/1973)

²⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

³⁰ Hallintolaki (434/2003)

³¹ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³². Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³³, tasa-arvolaki³⁴, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁵, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁶, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁷, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista³⁸ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet³⁹. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁰ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

³² Suomen perustuslaki (731/1999) 6 § 2 mom. ja 19 §

³³ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁴ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) ja sen muutos (1329/2014)

³⁵ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁷ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

³⁸ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

³⁹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 2 a §

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.⁴¹

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴². Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴³ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annettuja säädöksiä⁴⁴. Varhaiskasvatuksessa otetaan lisäksi huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietoja koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä⁴⁵ ohjaavat määräykset. Varhaiskasvatuksessa ehkäistään kiusaamista ja puututaan siihen⁴⁶. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua. Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa.⁴⁷ Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁴⁸.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatusta annetaan päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena, esimerkiksi kerho- tai leikkitoimintana⁴⁹. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan oppimisympäristöiltään, resursseiltaan, henkilöstön koulutukselta ja kelpoisuusvaatimuksilta, henkilöstörakenteilta, lapsiryhmien koolta sekä lasten ja henkilöstön väliseltä suhdeluvulta. On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Huoltajan kanssa neuvotellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua.⁵⁰ Neuvontaa ja ohjausta annetaan palvelujen piiriin hakeuduttaessa, mutta myös lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalvelujen piirissä.⁵¹

⁴¹ Varhaiskasvatuslaki (108/2016) 11, 11 a ja 11 b § ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11a ja 11 b §, perustelut s. 37-45

⁴² Varhaiskasvatuslaki 6 § (580/2015)

⁴³ Varhaiskasvatuslaki 2 b § (580/2015)

⁴⁴ Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) 7-8, 10, 15-16 § ja Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) 3 ja 8 §

⁴⁵ Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

⁴⁶ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 6 §, perustelut s. 17

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 11 e § (580/2015)

⁴⁸ Sosiaalihuoltolaki 35 § ja Lastensuojelulaki 25 ja 25 a § (88/2010 ja 1302/2014)

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 11 a § (108/2016), 11 b § (1290/1999) ja 11 c § (909/2012), Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta (1128/1996) ja Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 22, 37-45

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵². Päiväkodissa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia lastentarhanopettajan tehtävään, muilla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 8 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus⁵³. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla lastentarhanopettajan pedagogista vastuuta⁵⁴. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on lastentarhanopettajalla. Lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä voidaan järjestää perhepäivähoitajan tai lapsen kotona tai ryhmäperhepäivähoitona. Perhepäivähoidossa lapsiryhmiä muodostettaessa tulee kiinnittää huomiota tarkoituksenmukaisuuteen. Kodeissa työskentelevät perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Perhepäivähoidon johtaminen tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Muun varhaiskasvatuksen toteutus ja painopisteet vaihtelevat järjestäjän päätösten mukaan. Muuta varhaiskasvatusta voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Muu varhaiskasvatus voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, omaehtoista leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi muu varhaiskasvatus voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁵⁵.

⁵¹ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (80/2015) 11 a §, perustelut s. 42

⁵² Varhaiskasvatuslaki 5 § (108/2016) ja 5 a § (580/2015)

⁵³ Asetus lasten päivähoidosta 6 § (806/1992) 4 mom. (1282/2015)

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 7 a §

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 5. kohta

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁵⁶

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁵⁷, varhaiskasvatuslain⁵⁸ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁵⁹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestäväen elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁶⁰

⁵⁶ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 16 ja 17 §

⁵⁷ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 2 a, 2 b, 7 a ja 7 b §

⁵⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁶⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkömyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁶¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkömykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 6. kohta

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta⁶² sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatusta avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatusta sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetusta tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatusta hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös

⁶² Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 7 a §, perustelut s. 18

kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Siihen, miten lapset käyttävät tietojaan ja taitojaan, vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille,

toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille erilaisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määräytyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen järjestäminen
- millaista on yhteistyö eri toimintamuotojen kesken
- siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua
- varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- oppimiskäsitys ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus ja sitä mahdollisesti täydentävät paikalliset näkökulmat
- laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin mahdollisesti liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään
- se, miten luvussa 2 kuvatut varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet toteutuvat eri toimintamuodoissa.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä kehityksen ja oppimisen tukea.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä koskevat veloitteet

Pienten lasten tutkimus on tuottanut paljon tietoa siitä, miten lasta voidaan suojata liian voimakkailta häiriötekijöiltä erotilanteessa. Varhaiskasvatus pystyy paremmin tukemaan huoltajien ja lapsen välistä suhdetta ja sen jatkuvuutta, kun henkilöstö ymmärtää, mitä varhaiskasvatuksen aloitus merkitsee lapselle ja häntä hoitaneelle vanhemmalle tai muulle huoltajalle, ja miten he voivat olla vielä toisistaan kehityksellisesti riippuvaisia syvällä tasolla. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sen tärkeämpää on satsata varhaiskasvatuksen aloitusvaiheeseen. Isompien lasten kohdalla samoja periaatteita huomioidaan kunkin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvasti.

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää, että lapsella on mahdollisuus olla vuorovaikutuksessa aikuiseen, joka on riittävästi virittäytynyt häneen tunnetasolla, pystyy pitämään hänet mielessään ja käsittelemään lapsen ja huoltajan tunteita erityisesti varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa. Pyrimme näkemään sen suuren läheisyyden tarpeen, joka ihmisillä on luonnostaan sen sijaan, että ihannoitaisiin liiaksi itsestään selviytymistä. Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävä on ymmärtää, että aito itsenäistyminen vaatii sen, että lapsi saa olla myös pieni ja avuton. Lapsi tarvitsee tukea, ei työntämistä, erillisyyteen.

Varhaiskasvatuksen alkaminen merkitsee eroa ensisijaisesta kiintymiskohteesta eli huoltajista. Erokokemus on lapsille voimakas ja voi olla jopa ahdistava. Kasvattajien kiinteä suhde lapseen ja hänen huoltajiinsa auttaa lasta eroahdistukseen liittyvien tunteiden käsittelyssä. Aikuisen sylin saatavuus ja hoitajan herkistyminen lapsen sanattomillekin tarpeille erityisesti tässä vaiheessa on merkittävä myös lapsen tuleville siirtymiskokemuksille.

Lapsen eroahdistus voi näkyä pelkona, suruna, kiukkuna ja vetäytymisenä, syömättömyytenä, kömpelyytenä, nukahtamisongelmina, lyömisenä ja puremisena. Erojen jälkeen lapsella on tarve kertoa jätetyksi tulemisesta vaikkapa hakutilanteessa pään kääntämisenä huoltajasta pois tai voimakkaalla raivokohtauksella. Näin lapsi ilmaisee, miltä erossa olo on tuntunut päivän aikana. Lapsella voi olla voimakas tarve omatahtisuuteen päiväkotipäivän jälkeen. Lapsi tarvitsee ehkä heti kotiin saavuttuaan leikkiä huoltajan kanssa, ja huoltajan läsnäolo ja leikkiin osallistuminen ovat lapselle ehdottoman tärkeitä. Lapsi saattaa ilmaista negatiivisia tunteitaan voimakkaasti erossa olon jälkeen, ja hän kaipaa sylissä oloa ja ”vauvana oloa” voimistukseen.

Varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa Kauniaisissa käytetään ”pehmeän laskun” mallia, johon liittyy erityisen herkkä työskentely lapsen ja huoltajan eroahdistuksen lievittämiseksi. Mallissa tehdään kotikäynti ennen päivähoiton aloittamista, ja ensimmäisten päiväkodissa vietetyn viikkojen aikana huoltaja on yhdessä lapsen kanssa päiväkodissa elämässä ja kokemassa lapselle uutta maailmaa. Ammattilainen on tiiviissä kontaktissa lapseen ja huoltajaan ja pyrkii ottamaan vaikutteita huoltajan hyvistä hoitomalleista vähentäen näin lapsen stressiä uudessa tilanteessa.

Ennen päiväkodissa aloittamista henkilöstö tapaa huoltajat kerran ilman lasta, ja kasvattaja käy sen jälkeen kotikäynnillä perheen luona. Lapsen varhaiskasvatus alkaa kahden viikon pehmeällä laskulla, jolloin kasvattaja seuraa lasta ja huoltajaa pystyäkseen tavoittamaan lapsen sanattomatkin viestit ja huoltajan ja lapsen yhdessäolon vireen. Ymmärrettyään juuri tämän lapsen ja huoltajan suhteen erityislaadun ammattilainen pystyy paremmin tukemaan lasta ja hänen huoltajaansa erotilanteessa. Hoidon alkuvaiheessa päiväkodissa puhutaan lapselle paljon huoltajista päivän aikana tukien näin lapsen ja huoltajan kiintymyssuhdetta. Huoltajalle voidaan tarvittaessa vaikka soittaa, jotta lapsi saa kokemuksen jatkuvuuden tunteesta huoltajiinsa erossa olon aikana. Pieni lapsi pystyy pitämään huoltajat mielessään vain hetken ja siksi ammattilaisen tehtävä on auttaa tukemalla ensisijaista kiintymyssuhdetta puhumalla huoltajasta merkityksellisissä tilanteissa: ”Huomaan, että sinulla on ikävä äitiä. Äitikin varmasti miettii, mitä sinulle kuuluu. Kun äiti tulee iltapäivällä hakemaan, kerrotaan sitten yhdessä äidille.”

Lapsella on oikeus ikävään. Siksi on tärkeää, että lapsen ilmaistessa tunteensa kasvattajat pystyvät jakamaan ne herkällä äänensävyllä, lohduttavalla kosketuksella ja lämpimällä katseella. Lapsi tarvitsee tunteidensa käsittelyyn aikaa. Aikuinen ei ohita lapsen tunnetta kiinnittämällä huomiota muuhun. Vaikeita tunteita ei pyritä hävittämään, vaan lapselle annetaan mahdollisuus saada ne asteittain hallintaan, jolloin ikävä, pelko ja kiukku eivät enää ylitä lapsen sietokykyä.

Esimerkiksi vaikeudet syömis- ja unitilanteissa voivat olla henkilökunnalle viesti siitä, että lapsella on käsittelemättömiä kokemuksia, joihin hän tarvitsee aikuisen ”sulatteluavun”. Lapsen varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa on tärkeää, että päivät pysyvät samanlaisina ja perushoito on olennaisin osa päivän kulkua. Henkilökunta valmistele uudet asiat lapselle ja perheelle huolella mm. ilmoittamalla muutokset kuten henkilöstön poissaolot ryhmästä. Ammatillaiset jakavat tiimissä kokemuksiaan siitä, miten juuri tämän lapsen kanssa on hyvä toimia. Päiväkodissa käytämme myös erilaisia muistutuksia (valokuvat, vanhemmilta tuoksuva vaate, pehmolelut jne.) ja lohdukkeita (tutti, rätti jne.), jotta lapsen stressitaso laskee yksilöllisesti räätälöiden juuri tälle lapselle sopivan tuen. Lohdukkeita käytetään kokopäiväisesti.

Huoltajat ovat aina tervetulleita päiväkotiin. Erityisesti pienen lapsen kohdalla myös huoltajan kokemus erosta on raskas kantaa ja siksi kasvattajan tehtävä on ymmärtää ja lausua ääneen huoltajienkin tunteita. Kun huoltaja pystyy hyväksymään ja käsittelemään tunteensa, hänen on helpompi auttaa lasta tämän vaikeiden tunteiden kanssa. Huoltajille kerrotaan yksityiskohtaisesti lapsen tunteista, leikeistä yms., jolloin huoltajat ymmärtävät, että henkilöstö ajattelee juuri heidän lastaan.

Pehmeä lasku on tärkeä huomioida, paitsi päiväkodissa aloituksessa, myös lapsen vaihtaessa ryhmää tai päiväkotia. Usein joku tutuista aikuisista voi siirtyä työskentelemään ryhmässä, johon hänen ryhmänsä lapsia on siirtymässä. Jos näin ei voida toimia, kasvattajat suunnittelevat arkeen sopivan tavan, jolla lapsi/lapset voivat hiljalleen totuttautua uuteen ryhmään tapoineen ja ihmisineen. Hoidamme siirron siis ”saattaen”: ensin tuttu kasvattaja käy ryhmää vaihtavien lasten kanssa vaikkapa vierailemassa aamupalan ajan uudessa ryhmässä ja sen jälkeen tutustutaan uusiin tiloihin ja ihmisiin toisessa arkitilanteessa. Myös huoltajat voivat olla päiväkotitilanteissa tukena lapsen totuteltaessa uuteen ryhmään. Lapsen entisessä päiväkodissa laadittu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja muut asiakirjat siirtyvät lapsen mukana uuteen päiväkotiin silloin, kun lapsi siirtyy Kauniaisten kaupungin sisällä päiväkodista toiseen. Jos lapsi siirtyy toisen kunnan alueelle toiseen päiväkotiin tai yksityiseen päiväkotiin, lapsen varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy huoltajien kautta uuteen päiväkotiin.

Päivähoidon aloitus

1. Perheelle päätös päivähoitopaikasta
2. Huoltajat ilmoittavat paikan vastaanottamisesta johtajalle, joka kertoo pehmeästä laskusta (mm. kestosta ja aikatauluista) sekä pyytää ottamaan yhteyttä ryhmään.
3. Lapsen ryhmän työntekijä kutsuu huoltajat päiväkotivierailulle ja esittää toivomuksen, että he tulevat paikalle ilman lasta.
4. Huoltajien vierailu päiväkodissa, jolloin ryhmän työntekijä esittelee päiväkodin ja henkilökunnan. Huoltajien kanssa keskustellaan ”Kotikäynnit päivähoidossa” -kaavakkeen pohjalta, sovitaan kotikäynti ja pehmeä lasku.
5. Kotikäynti, jonka tarkoituksena on tutustua lapseen ja huomioida miten huoltajat toimivat lapsensa kanssa.
6. Lapsi vierailee päiväkodilla huoltajiensa kanssa.
7. Pehmeä lasku ennen varhaiskasvatuksen varsinaista alkamista
8. Varhaiskasvatuksen aloitus. Maksu alkaa kun lapsi on ensimmäistä kertaa yksin päivähoidossa.

Pehmeä lasku tarkoittaa perheen ja lapsen tutustumista päiväkodin arkeen oman ryhmän työntekijän opastuksella. Tutustuminen aloitetaan pikku hiljaa aikaa pidentäen (aluksi esim. 2h). Oman ryhmän

työntekijä on paikalla ja sopii huoltajien kanssa käynneistä lapsen sopeutumiskyvyn huomioiden. Huoltajia kannustetaan aluksi toimimaan lapsensa kanssa ja vähitellen vetäytymään tarkkailijan rooliin. Pehmeän laskun aikana kasvattajien sensitiivisyys on tavallistakin tärkeämpää. Ns. muistukkeiden ja lohdukkeiden (ks. yllä) käyttö helpottaa lapsen oloa.

Kaikki alle kouluikäiset lapset voivat saada **erityisvarhaiskasvatusta** tuekseen kasvun ja/tai oppimisvalmiuksien haasteissa. Erityisvarhaiskasvatus voi tulla tueksi päivähoitopaikan kautta tai siihen saatetaan ohjata avoimesta perhetoiminnasta. Huoltajat voivat ottaa myös suoraan yhteyttä konsultoivaan erityislastentarhanopettajaan, jonka yhteystiedot ovat sivulla www.kauniainen.fi tai saatavissa kaupungin puhelinvaihteesta.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Kauniaisissa varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa päiväkodeissa sekä yhden päiväkodin yhteydessä toimivassa kunnallisessa ryhmäperhepäiväkodissa. Kunnallisten päiväkotien lisäksi kunta hankkii varhaiskasvatuspalveluita yksityisiltä palveluntuottajilta joko määräaikaisin ostopalvelusopimuksin tai palvelusetelin kautta. Päiväkodit Kauniaisissa ovat pääsääntöisesti yksikielisiä, mutta toinen kotimainen kieli on esim. kielisuihkutuksen kautta läsnä jokaisessa päiväkodissa. Kauniainen on elävästi kaksikielinen kaupunki, ja varhaiskasvatuksessa vahvistamme myönteistä asennetta toista kotimaista kieltä ja kulttuuria kohtaan. Erillinen ruotsinkielinen kielikylpyryhmä antaa mahdollisuuden omaksua syvemmin uutta kieltä. Vuorohoitoa on tarjolla suomenkielisessä päiväkotikielissä silloin, kun perheen poikkeava-aikaiset työntekijät tai päätoiminen iltaopiskelu sitä edellyttää. Vuorohoitoon pääsemiselle on laadittu erilliset lautakuntien, myöhemmin valiokuntien hyväksymät kriteerit.

Kauniaisissa on myös kunnallinen **kielikylpypäiväkoti** Grani Språkbud, jonka kielikylpytoiminta on suunnattu pääsääntöisesti suomenkielisten kotien 5- ja 6-vuotiaille lapsille. Kaksikielinen henkilökunta puhuu lapsille ruotsia ja ympäristö muokataan tukemaan kielen omaksumista. Esiopetuksen jälkeen lasten kielikylpyohjelma jatkuu suomenkielisen koulun kielikylpyluokilla.

Väliaikaiseen varhaiskasvatuksen tarpeeseen huoltajat voivat tehdä päiväkodin kanssa sopimuksen **tilapäisestä päivähoitosta**. Tilapäistä päivähoitoa voidaan myöntää leikkitoimintana (korkeintaan 2 tuntia), osa-aikaisena päivähoitona tai kokoaikaisena päivähoitona. Yleensä tilapäinen päivähoito kestää yhdestä päivästä korkeintaan kahteen viikkoon.

Yksityiset varhaiskasvatuspalvelut erilaisine painotuksineen ovat niiden sijaintikunnasta riippumatta myös Kauniaisissa asuvien perheiden käytettävissä. Kaupunki valvoo kaikkea alueellaan toimivaa yksityistä lasten päivähoitoa. Yksityisillä päivähoitopalvelun tuottajilla on lakiin perustuva ilmoittautumisvelvollisuus kaupungin varhaiskasvatuspäällikölle. Niissä **yksityisissä päiväkodeissa**, joiden kanssa Kauniaisten kaupungilla on ostopalvelusopimus, on käytössä sama hakumenettely ja samat asiakasmaksut kuin kunnan itse tuottamissa palveluissa. Muissa yksityisissä päiväkodeissa tapahtuvaa varhaiskasvatusta varten huoltajat hakevat KELA:sta yksityisen hoidon tukea, johon kuuluu Kauniaisissa mittava yksityisen hoidon tuen kuntalisä. Samalla tavalla menetellään yksityisen perhepäivähoitajan kohdalla sekä perheen palkatessa kotiinsa työsopimussuhteisen hoitajan.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

2.4 Arvoperusta

Jokaisen lapsen perhe nähdään arvokkaana. Kaikkia perheitä tuetaan osallistumaan varhaiskasvatuksen toimintaan. Monikulttuuristen perheiden osallisuus varmistetaan tarvittaessa tulkin tuella. Perheiden toiveita ja tarpeita kuunnellaan ja yksilöllisiä ratkaisuja toteutetaan mahdollisuuksien mukaan.

Lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi tärkeintä on, että kunnioitetaan jokaisen lapsen yksilöllisyyttä ja tarjotaan hänelle ainutkertaista hoivaa ja huolenpitoa. Lapsen on tärkeää oppia ottamaan muita huomioon ja välittämään toisista. Tavoitteena on, että hän suhtautuu myönteisesti itseensä, toisiin ihmisiin, erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. Empatia ja syvä ymmärrys kehittyvät vain siten, että lapsi tulee ensin itse kuulluksi, ymmärretyksi ja hoivatuksi. Kokemukset siirtyvät pelkkiä ohjeita vahvemmin toiminnan pohjaksi.

Läsnäoleva, luottamuksen arvoinen, ammattitaitoinen henkilökunta sekä strukturoitu päivä luovat turvallisuutta. Lapselle ollaan läsnä, unohtamatta huumoria. Etenkin vuorohoidossa luodaan kodinomainen ja rauhallinen tunnelma. Terveelliseen ja kestäväan elämäntapaan ohjaaminen nähdään tärkeänä. Päivittäiseen, monipuoliseen liikuntaan kannustetaan huomioiden levon tasapainottava merkitys. Opetamme terveellisen ruoan merkityksen ja harjoitteleme hyviä ruokailutapoja huomioiden eri kulttuurit. Kierrätyksen merkityksestä keskustellaan ja kestäviä elintapoja harjoitellaan.

Lapsen turvallinen kehittyminen voi tapahtua onnistuneesti vain läheisessä vuorovaikutussuhteessa pysyvään aikuiseen, ensisijaisesti huoltajiin ja toissijaisesti varhaiskasvatuksen hoivaajiin. Lapsen ollessa päivähoitossa on keskeistä tukea huoltajien ja lapsen kiintymyssuhdetta ja luoda menetelmiä, joiden avulla lapsi voi rakentaa myös varhaiskasvatuksessa tärkeän ihmissuhteen. Lapsen ja huoltajan kiintymyssuhteen tukeminen tarkoittaa mm. sitä, että sensitiivinen aikuinen auttaa lasta tunnistamaan erilaisia tunteita, jotka nousevat esiin hoitopäivän aikana.

Myös vertaissuhteet ovat keskeisiä hyvinvoinnille. Varhaiskasvattaja sitoutuu auttamaan lasta muodostamaan ystävyyssuhteita niin, että lapselle syntyy tunne ryhmään kuulumisesta ja osallisuudesta. Eristäminen ryhmästä koskettaa neurotieteellisten tutkimusten mukaan samoja aivoalueita kuin fyysinen kipu ja lisää häpeän tunteita.

Osallisuus ja yhteisöllisyys on elämässä selviämisen taito. Huomioimme lapsen kiinnostuksen kohteet toiminnassamme ja käymme yhteisiä arvokeskusteluja huoltajien kanssa esim. lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arvioimiseen liittyvissä keskusteluissa sekä hyödyntäen varhaiskasvatuksen blogia kaupungin nettisivuilla.

Arvoperustan toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Kaupungin arvot päivitetään valtuustokausittain. Varhaiskasvatuksen arvot päivitetään varhaiskasvatussuunnitelman päivityksen yhteydessä. Yksiköiden arvot työstetään toimintakauden alussa. Arviointia tehdään mm. joka kolmas vuosi pääkaupunkiseudun yhteisellä asiakastytyväisyyskyselyllä, henkilökunnan säännöllisissä kehityskeskusteluissa sekä vuosittaisella toimintasuunnitelmien arvioinnilla.

2.5 Oppimiskäsitys

Käytämme pienryhmätoimintaa menetelmänä antaaksemme kaikille lapsille paremmat mahdollisuudet myönteiseen kokemukseen ja onnistumisen tunteeseen.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatuksessa aikuisen tärkeä tehtävä on olla läsnä ihmisenä, joka pelkällä olemassaolollaan luo turvallisuutta. Kun lapsen perustarpeista on huolehdittu, lapsi voi suunnata mielenkiintonsa toisiin lapsiin, ympäristöön ja toimintaan. Turvalliseksi olonsa kokeva lapsi vapautuu kokemaan iloa, leikkimään,

kehittymään ja oppimaan uutta. Lapsi tuntee, että häntä arvostetaan ja ymmärretään, hänestä ollaan kiinnostuneita ja hänen kanssaan voidaan kokea iloa, läheisyyttä ja riemua. Kohtaamme lapsen hänen yksilöllisten tarpeidensa, persoonallisuutensa, perhekulttuurinsa ja temperamenttinsa mukaisesti. Hän on tasa-arvoinen toisten kanssa riippumatta sukupuolestaan, sosiaalisesta tai kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään.

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan lapsen kehitykselle, kasvulle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, sen jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa sekä kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja tavoin, jossa huomioidaan leikin, tutkivan oppimisen, vertailun, pohtimisen ja ongelmanratkaisun eri muodot.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen hyvinvointia, kasvua ja oppimista. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä kiinteämmin huoltajat ovat osana varhaiskasvatuksen työskentelyä. Hyvällä ja lämpimällä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudella vahvistetaan lapsen myönteistä minäkuva, vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun ja kielen kehitystä. Mekaaninen vuorovaikutus ei riitä, koska kasvua edistävän ihmissuhteen kehittymiseen tarvitaan iloa ja mielihyvää sisältävää vuorovaikutusta.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät merkityksellisten ja monipuolisten kokemusten avulla. Varhaiskasvatuksessa tulee antaa tilaa ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle. Erityisesti leikin roolia tulee tukea, sillä sen merkitys lapsen ajattelun ja oppimisen kasvulle ja kehitykselle on merkittävä. Leikeissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla ideoitaan itsensä ja toisten kanssa sekä tutkia ja pohtia maailmaa. Kehittyviä taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tulee tukea lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tärkeää on rohkaista lapsia kysymään ja kyseenalaistamaan asioita. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia rohkaistaan sinnikkyteen sekä olemaan lannistumatta epäonnistumisista. Lapsia ohjataan myös suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuutta. Kaikessa tässä kasvattajilla on tärkeä merkitys luoda virikkeellistä, lapsilähtöistä ympäristöä, joka rohkaisee ajattelun taitojen kehittymiseen sekä oppimiseen. Kasvattajan rooli on lapsen oppimista tukeva mutta ei valmiita vastauksia antava.

Toiminnan pedagoginen dokumentointi sekä yhteinen keskustelu ja pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa myös omiin kykyihinsä.

Kauniaisissa kaksikielisyys toimii, ja noudatamme molempien kieliryhmien omia kulttuuriperinteitä. Varhaiskasvatuksessa teemme yhteistyötä kielirajojen yli esim. kulttuuri- ja liikuntatapahtumien muodossa. Seurakunnat tekevät mielellään yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa, mikäli sitä toivomme. Varhaiskasvatuksessa myös kotoutetaan erilaisesta kulttuuritaustasta tulevia lapsia, ja huomioimme heidän kielensä ja kulttuurinsa yhteistyössä lasten kanssa. Kauniaisissa tuemme myönteistä asennetta kaikenlaisiin erilaisuuksiin.

Kauniaisten varhaiskasvatussyksiköiden ryhmäkohtaisessa suunnittelussa huomioidaan eettisyys ja lähdekriittisyys. Sosiaalisessa viestinnässä henkilöstön tulee ottaa huomioon vastuu ja oikeudet siten, että viestintä on turvallista ja kohteliasta.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioitettavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyysuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin vahvistaa osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁶³. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

⁶³ Yhdenvertaisuuslaki 7 ja 8 §

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö⁶⁴. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristökäsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä luvussa 4 kuvatut varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä

⁶⁴ Varhaiskasvatustalaki 2 a 4. kohta ja 6 §

käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla. Omien laitteiden, lelujen ja välineiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁶⁵.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun suunnitellaan ja toteutetaan lasten kehityksen ja oppimisen tukea (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

⁶⁵ Varhaiskasvatustilaki 14 a § ja Kielilaki (423/2003) 18 §

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatustlain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁶⁶.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kesken. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella⁶⁷. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien välillä on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt
- varhaiskasvatuksessa käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Kauniaisten oppivassa yhteisössä kasvattajat pyrkivät toimimaan hyvinä ohjaajina ryhmissään. Toiminta perustuu mahdollisimman pitkälle pienryhmätoimintaan. Ryhmän aikuiset ovat asenteeltaan itsekriittisiä tehden jatkuvaa itsearviointia. Huoltajien osallisuutta arvostetaan, ja rakentavaa palautetta pidetään tärkeänä. Jotta kasvattajat voisivat pysähtyä pohtimaan yhdessä sovittuja tavoitteita, heillä on tarpeen olla

⁶⁶ Varhaiskasvatustlain 9 ja 11 e §

⁶⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (380/2009) ja sen muutos (338/2011) 7 §

säännöllisesti mahdollisuus keskustella tavoitteista esim. henkilöstökokouksien tai pedagogisten iltojen puitteissa. Mahdollisuuksien mukaan tarjotaan työnohjausta hyvän yhteistyön rakentamiseksi sekä mahdollisten kriisien ja konfliktien välttämiseksi ja ratkaisemiseksi.

Päiväkodin kasvatusyhteisöä johtaa päiväkodinjohtaja ja yksittäisessä ryhmässä pedagogisesta suunnittelusta vastaa lastentarhanopettaja. Laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta on olennaista, että kasvatusyhteisöt ovat osaavia ja kehittämismyönteisiä. Ammattitaitoisella ja innostuneella henkilöstöllä on vahva pedagoginen taju toimia hetkessä. Perus- ja lisäkoulutusten tuottama tieto sekä ammatillinen kokemus luovat perustan osaamiselle. Oman työn pohtiminen eli reflektointi työyhteisön kesken vahvistaa eettistä ja ammatillista toimintaa, jossa lapsen etu huomioidaan. Myös kirjallisuuteen perehtyminen tukee kehittymistä.

Hyvä varhaiskasvattaja kysyy hetkittäin itseltään, pystynkö siirtämään kasvatus-/opetustehtävän hetkeksi sivuun keskittyen tärkeimpään tehtävään – ihmissuhteen rakennustehtävään. Mitä pienemmistä lapsista on kyse, sen tärkeämpää on hoivaajan kyky herkkyyteen, kiintymyssuhteen luomiseen ja kiintymyksensä näyttämiseen eli läheisyyteen. Lapsen hyvinvointi rakentuu turvallisen kiintymyssuhteen varaan, minkä kannalta olennaisinta on, että lasta lohdutetaan silloin kun hänellä on hätä. Muutenkin kasvattaja ajoittaa toimintansa lapsentahtisesti.

Sensitiivisyys eli herkkävaistoisuus tarkoittaa kykyä tavoittaa lapsen sanattomastikin ilmaistuja ajatuksia, käsityksiä ja tunteita sekä tulkita havaitsemaansa psykologiselta ja sosiaaliselta kannalta. Sitoutuneisuudella viitataan siihen, että aikuinen on aidosti läsnä ja virittäytyy lapseen. Hän osoittaa kiinnostusta ja empatiaa lapsen kokemuksia kohtaan ja rakentaa yhteyttä sanoittamalla lapsen vaikeita ja piilossa olevia tunteita lapsen tunnetta vastaavalla äänensävyllä ja rytmillä. Aikuinen voi sanoa vaikkapa: ”Nyt sinulla on todella levoton olo ja minä todellakin huomaan sen. Se tuntuu sinusta varmasti tosi kurjalta mutta ei hätää, minä autan sinua ja me selviämme tästä ihan varmasti yhdessä.” Vastavuoroinen emotionaalinen vuorovaikutus on yhdessä kokevaa – siinä jaetaan kokemusta ilmein, elein ja äänensävyin – pelkän ajattelun ja sanojen tasolla kohtaamisen sijasta.

Turvaa tuovan yhteyden kokemisen ja ennakoitavuuden ohessa leikkisyys on olennainen kasvatussuhteen osa. Ilo, hassuttelu ja sopiva yllätyksellisyys tuovat väriä arkeen. Ammatillisuuteen kuuluu kyky suhtautua arvostavasti ja lämpimästi lapseen. Kun aikuinen näyttää lapselle, että tämä on ihana, lapsi kokee itsensä ihanaksi – tapamme ajatella ja puhua lapsesta vaikuttaa hänen minäkäsitykseensä. Kasvattaja välttää ulkokohtaista tottelevaisuuden opettamista, komentelua ja lapsen eristämistä. Eristäminen on lapselle raju kokemus, minkä lisäksi se antaa arveluttavan viestin ryhmän muille lapsille: vaikeuksista kärsivää ei auteta käyttäytymään rakentavasti vaan hänet siirretään syrjään. Konfliktitilanteissa tarvitaan kekseliäisyyttä ja joustavuutta. Ratkaisut alkavat rakentua, kun tilannetta tarkastellaan kiinnostuneena ja myötäläen sen sijaan, että keskitytään ”syyllisten” paikantamiseen ja rankaisemiseen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Metsiä ja puistoja on kaikkia varten kävelyetäisyydellä. Kauniainen pyrkii pysyvän henkilökunnan avulla ylläpitämään jatkuvuutta, joka tekee lasten olon turvalliseksi.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä, jossa aikuisen ammatillisuus korostuu. Osallisuuden tavoitteena on laadukas oppimisprosessi, joka merkitsee osapuolille myös vastuuta ja sitoutumista. Aikuinen tarttuu herkästi hetkiin, joista voi kasvaa aitoa osallistumista. Aikuisen asenne ja asenteiden tunnistaminen sekä omat arvot, tunteet sekä sisäinen motivaatio ovat osallisuuden, yhdenvertaisuuden sekä tasa-arvon virstanpylväitä. Aikuinen tukee lapsen empatiakyvyn kehittymistä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Oikeus omaan kieleen sekä omaan kulttuuriin, uskontoon ja elämäkatsomukseen ovat perusoikeuksia, jotka huomioidaan kaikissa päiväkodeissa. Jos lapsiryhmässä on eri kulttuuritaustan omaavia lapsia, kasvattajat perehtyvät kyseiseen kulttuuriin ja huolehtivat siitä, että monikulttuurisuus tulee tutuksi myös kaikille ryhmän lapsille. Kauniaisten suomenkieliset päiväkodit toimivat pääasiallisesti suomen kielellä ja ruotsinkieliset päiväkodit ruotsin kielellä. Tämän ohella tutustutaan monin tavoin vieraisiin kieliin ja kulttuureihin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Kaikki Kauniaisten päiväkodit ovat laatineet kiusaamisen vastaisen ohjelman, jota sovelletaan sekä ennaltaehkäisevästi että epäiltyyn kiusaamiseen puuttumiseksi. Päiväkodeilla on vuosittain päivitettävä turvallisuussuunnitelma. Kaupunki pyrkii siihen, että kaikilla päiväkotien työntekijöillä olisi voimassa oleva ensiapukoulutus. Päiväkodit lajittelevat talousjätteet, paperin ja pahvin.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Kauniaisten varhaiskasvatuksessa panostetaan kasvua ja oppimista edistäviin, terveellisiin ja turvallisiin oppimisympäristöihin. Tavoitteena on mahdollistaa lapsille monipuolinen oppimisympäristö, joka rakentaa lasten leikin, liikkumisen, tutkimisen, ihmettelyn, taiteellisen kokemisen ja ilmaisun sekä laadukkaan vuorovaikutuksen maailmaa. Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön rakentaminen pohjautuu toiminnallisiin sekä esteettisiin näkökulmiin, jolloin lapsille syntyy pystyvyyden ja osallisuuden kokemuksia samalla kun harmoninen, selkeä ja luova ympäristö sekä rauhoittaa että innostaa turvalliseen varhaiskasvatuksen arkeen. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöä ovat myös lähiympäristö ja luonto, jotka mahdollistavat päiväkotien sisätilojen lisäksi lapsille monipuolisen liikkumisen ja kokemusten ulottuvuuden. Kauniaisten kaupungin kaksikielisyys näkyy myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä. Kaksikielisyys tukee osaltaan moninaista kieli- ja kulttuuritietoisuutta näkyen eri tavoin oppimisympäristöissä. Kauniaisten kaupungin luonnonläheisyys sekä kunnan lähellä olevat yhteistyö- sekä kulttuuripalvelut tarjoavat lapsille kokemuksia laajemmasta rikkaasta ja mahdollisuuksia tuovasta ympäristöstä.

Oppimisympäristöissä näkyy lasten oma maailma, koettu ja eletty arki sekä luovuus kaikkine eri puolineen. Oppimisympäristöjen rakentamisessa herätetään lasten aistit ja mielenkiinto, mielikuvitus, ongelmanratkaisukyky sekä innostetaan lapsia elämysriikkaaseen leikkiin. Leikkitilat ovat ikä- ja kehitystasoon nähden sopivia auttaen siten lapsia sitoutumaan pitkäkestoiseen leikkiin. Materiaalit ja välineet leikkiin sekä muuhun luovaan toimintaan ovat lasten ulottuvilla ja saatavilla. Ihmiset, äänet ja näkymätön ilmapiiri rakentavat myös tärkeän osan oppimisympäristön hengestä. Arjen kiireettömyys ja rauhallisuus luovat tärkeän pohjan lasten turvalliselle ololle. Joustava ja lasten päivärytmiä mukaileva arki mahdollistaa tasapainoisen kasvun, jossa lapsi pystyy ennakoimaan rutiinien kautta arjen kulkua ja tapahtumia.

Perustehtävämme on varhaiskasvatusryhmien turvallisuuden vaaliminen sekä väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy. Koemme tärkeäksi lasten tunnetaitojen tukemisen sekä käytämme aktiivisesti positiivisen palautteen merkitystä osana lasten kasvatusta. Kauniaisissa on käytössä Askeleittain -ohjelma

(ruotsinkielisenä Stegvis), jonka kautta lasten kanssa voi harjoitella empatian, tunteiden säätelyn ja ongelmanratkaisun taitoja.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön perusta luodaan henkilöstön ja huoltajien tavatessa toisensa ensimmäistä kertaa. Tämä tapahtuu päiväkodissa henkilöstön ja huoltajien välisen keskustelun yhteydessä. Keskustelun tavoitteena on, että henkilöstö saisi käsityksen lasta ja perhettä koskevista keskeisistä asioista sekä toisaalta tilaisuuden kertoa päiväkodin käytännöistä. Keskustelun jälkeen omahoitaja tarjoutuu myös tekemään kotikäynnin lapsen luona. Tarkoituksena on tällöin tutustua lapseen ja nähdä, kuinka hän toimii kotiympäristössään ja yhdessä huoltajiensa kanssa.

Kauniaisten varhaiskasvatushenkilöstö on saanut Lapset Puheeksi -toimintamallin koulutuksen. Muutamia viikkoja sen jälkeen, kun lapsi on aloittanut päiväkodissa, huoltajien kanssa käydään LP-keskustelu. Keskustelun tarkoitus on tukea lapsen kehitystä erityisesti silloin, kun lapsen arjessa tai elämäntilanteessa on vaikeuksia tai rasitteita.

Toistuvien keskustelujen lisäksi kiinnitetään paljon huomiota päivittäiseen yhteistyöhön. Huoltajat saavat tietoa lapsen päivästä joko suullisesti tai kirjallisesti. Päivittäisen yhteydenpidon välineinä käytetään mm. sähköpostia, tekstiviestejä ja puhelinkeskusteluja. Huoltajat saavat tietoa päiväkodin toiminnasta myös kuukausi- tai viikkokirjeissä. Kasvattaja kunnioittaa lapsen ja hänen huoltajiensa kokemuksia. Lapsen kokemus tilanteesta saattaa olla erilainen kuin aikuisen, mutta se on aina totta lapselle, ja siksi sitä on hyvä kuunnella herkästi.

Suhteessa huoltajiin kasvattaja uskaltaa ottaa esille vaikeitakin asioita samalla ymmärtäen huoltajien herkkyyden oman lapsensa suhteen. Kasvattaja ei pyri esimerkiksi suojelemaan huoltajaa syyllisydentunteilta ja huolelta olemalla kertomatta lapsen suuresta ikävästä ja ”äidin” kaipuusta päivän aikana. Pienet lapset ovat kyvyttömiä itse kertomaan huoltajille tuntemuksistaan ja siksi kasvattaja auttaa huoltajaa ymmärtämään niitä. Lapsen kannalta olennaisten kuulumisten tietäminen luo huoltajalle mahdollisuuden olla mukana niiden kokemisessa ja lohduttaa tarvittaessa.

Monessa Kauniaisten päiväkodissa toimii aktiivinen vanhempainyhdistys. Yhteistyössä huoltajien kanssa järjestetään myös päiväkotiajan ulkopuolella erilaisia tapahtumia, jotka vahvistavat lasten, huoltajien ja henkilöstön välistä yhteishenkeä. Päiväkodit järjestävät myös vuorovaikutteisia vanhempainiltoja vuosittain. Näissä illoissa annetaan huoltajille mm. mahdollisuuksia osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Monialainen yhteistyö

Tavoitteena monialaisen yhteistyön tekemisessä on lapsen sekä perheen hyvinvointi ja tukeminen. Kauniaisissa on runsaasti aktiivisia kolmannen sektorin toimijoita jotka edesauttavat perheiden hyvinvointia. Neuvolan kanssa yhteistyössä tehtävään laajaan 4-vuotis -tarkastukseen on Kauniaisissa kehitetty oma varhaiskasvatuksessa käytettävä lapsen ja huoltajien välistä vuorovaikutusta kuvaava osio.

Mikäli lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen ei vaadi monialaista yhteistyötä aiemmin, ensimmäinen yhteistyön ajankohta on laajan 4-vuotistarkastuksen yhteydessä. Monialainen yhteistyö tukea tarvitsevilla lapsilla on kuvattu tarkemmin luvussa 5. Monialaisen yhteistyön arviointia tapahtuu jatkuvasti toiminnan yhteydessä.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja

suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapo. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorum, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään

herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁶⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Ehdytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä

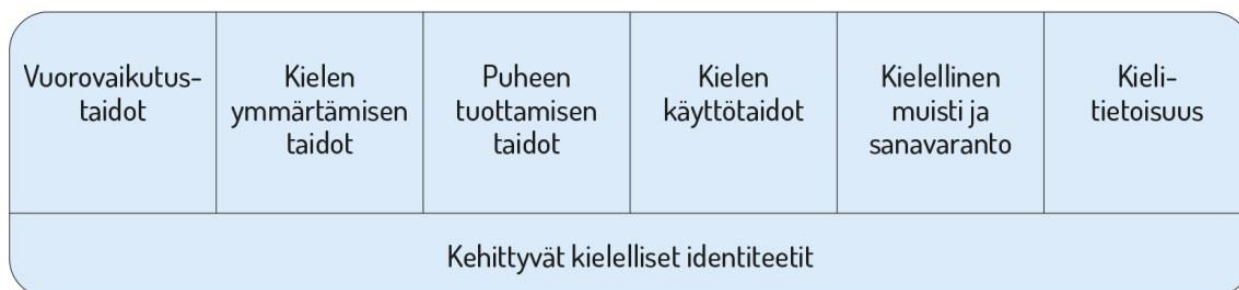
⁶⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden

kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehoillisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja

ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja kehoalliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja kehoalliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonottomuutta tarkastellaan muiden katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokierroon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämäntilanteita.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenvuorokierroksen tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelun** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja

leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja ympäristössä ilmenevään matematiikkaan. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan. Havaintoja ilmaistaan ja tarkastellaan esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävästä elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilanteiden mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁶⁹. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁷⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, omaksua saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielitaidon eri osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on

⁶⁹ Varhaiskasvatustilanteiden mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatusta voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁶⁹.

⁷⁰ Suomen perustuslaki 17 § 3 mom.

arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväri. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa

käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Kaikki pedagoginen toiminta tulee olla perusteltavissa lapsen tuntemuksen huomioiden ja vahvan ammatillisuuden kautta. Erityisen tärkeää on havainnointi pedagogisen toiminnan pohjalla niin, että pedagogista dokumentointia käytetään aktiivisesti arjen työkaluna. Pienryhmätoiminta mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden huomioimisen, vahvuudet ja kehittämiskohteet.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagogisessa dokumentoinnissa on kyse suhtautumistavasta ja viestinnästä, jolla pyritään saamaan lapset näkyviin ja ymmärtämään heitä. Dokumentointi voi koskea lapsen kehitystä, ajattelua, toimintoja tai sosiaalisia suhteita. Dokumentointi auttaa kasvattajia ymmärtämään jokaista lasta yksilönä sekä tukemaan mielekkäitä asioita ja keskittymään lapsen vahvuuksiin. Dokumentointi on tapa työskennellä yhdessä lasten kanssa. Sitä tehdään jatkuvasti, ja lasten on saatava olla itse osallisina siinä ja tehdä omia aloitteita nähdäkseen sitten edistysaskeleensa. Töiden, valokuvien ja kansioiden lisäksi käytetään myös esim. miellekarttoja, IPadia, viikkokirjeitä ja kuukausikirjeitä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Leikillä on suuri merkitys Kauniaisten varhaiskasvatuksessa. Motto: Leikki on lapsen työtä. Koska lapset työstävät usein uusia tietoja leikin avulla, siihen on oltava aikaa päivittäin. Kauniainen kouluttaa henkilöstöään, jotta se voisi luontevasti tarjota lapsille monipuolisia työtapoja. Samoin IT-työkalut on varhaiskasvatuksessa päivitetty samalle tasolle kuin kouluissa. Toimintaa suunnitellaan lasten ehdoilla ja tarjotaan monin eri tavoin niin, että visuaalisesti, auditiivisesti ja taktiilisti oppivat lapset tulevat huomioon otetuiksi.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikillä on hyvin keskeinen merkitys päiväkodeissamme, ja korostamme erityyppisten leikkien tärkeyttä. Vapaalle leikille annetaan paljon aikaa, ja pyrimme pitämään vapaan leikin vapaana tarpeettomista rajoitteista. Lasten pitää esimerkiksi saada sekoittaa eri alueille kuuluvia leluja, ja heidän on saatava leikkiä niillä omalla tavallaan riippumatta siitä, onko lelut suunniteltu juuri kyseiseen tarkoitukseen. Lapsilla pitää olla vapaus käyttää mielikuvitustaan ja kekseliäisyyttään.

Pienten lasten hyvä ja intensiivinen leikki pohjautuu kasvattajan varhaisen vuorovaikutuksen taitoihin. Leikkiä tukeva aikuinen havainnoi lasta: hän huomioi lapsen ilmeitä, eleitä, äänensävyä, mielialaa ja aloitteita. Hän seuraa lasten aikeita ja aloitteita välillä pitkäänkin. Varhaiskasvattaja osallistuu vuorovaikutukseen herkästi ja tarkoituksenmukaisesti, vaikkapa koskettamalla, ja rikastaa leikkiä luovilla ideoillaan mutta aina lapsentahtisesti. Kasvattajan huolehtiva katse, pehmeä äänensävy, myönteinen mieliala ja eloisuus tukevat lapsen innostusta leikkiin ja omaan ilmaisuun. Leikkiä ei voi ohjata antamalla käskyjä tai ohjeita tai opettamalla asioita. Toisinaan leikin mallintaminen on kuitenkin tärkeää lapselle, jolla leikkitaidot eivät vielä ole kehittyneet. Parhaimmillaan leikki on vastavuoroista erilaisia vuorovaikutusjaksoja sisältävää, innostunutta, molemminpuolista nautintoa tuottavaa yhdessäoloa – kuin yhteistä tanssia.

Leikki on harvoja tilanteita, jossa lapset voivat hallita ja nauttia saavutuksistaan ilman häiritseviä sääntöjä ja rajoituksia. Aikuinen osoittaa kiinnostusta kuvailemalla, mitä he tekevät, ja kommentoimalla kannustavasti. Tämä edistää myös kielellistä kehitystä. Kysymysten määrää kannattaa rajoittaa, sillä kysely saattaa hämmäntää lasta ja rikkoa leikin lumoa.

Isommatkin lapset tarvitsevat aikuista leikkiin mukaan. Luovaan leikkiin ohjaava vaisto katoaa vähitellen, mikäli aikuinen ei auta sitä kehittymään edelleen. Kasvattajalta vaaditaan taitoa hyödyntää vertaisryhmää lapsen leikin kehittämiseen. Kannustava palaute tukee lasten ystävyyssuhteita ja sosiaalisia taitoja, esimerkiksi: ”Oletpa ystävällinen, kun jaat palikkasi ja odotat vuoroasi.” tai ”Tuo oli ystävällisesti tehty.” Ryhmässä kasvattaja ratkaisee erilaisia konfliktitilanteita kunnioittamalla ja kuulemalla lasten tarpeita, vaikka niihin ei aina yksittäisissä tilanteissa voikaan vastata, esimerkiksi: ”Huomaan, että toivoisit tuota ja se on sinulle tärkeä mutta tällä kerralla on Siirin vuoro saada se.”

Aikuiset valvovat aina vapaata leikkiä, mutta koska lapset harjoittelevat leikissä vuorovaikutustaitojaan kuten empatiaa ja konfliktinhallintaa, aikuiset puuttuvat tilanteeseen vasta tarkkailtuaan sitä ja havaittuaan lasten tarvitsevan ohjausta. Aikuiset lähtevät aktiivisemmin mukaan vapaaseen leikkiin, jos jollain lapsella on puutteelliset leikkitaidot tai tarve saada apua päästäkseen leikissä alkuun. KauniAISissa päiväkodeilla on mahdollisuus käyttää lähiympäristöä leikkiin. Kävelyetäisyydellä päiväkodeista on metsää ja useita puistoja.

Leikissä lapsen sisäinen ja ulkoinen maailma kohtaavat!

4.5 Oppimisen alueet

Kielten rikas maailma

Kauniainen on kaksikielinen kunta, jossa elävä kaksikielisyys on osa kuntalaisten arkea. KauniAISissa asuu myös erilaisesta kulttuuritaustasta tulevia lapsia ja perheitä. Varhaiskasvatuksessa kiinnitämme positiivista

huomiota ryhmän lasten erilaisiin kieliympäristöihin sekä perheissä puhuttaviin kieliin. Tulkkien käyttö kasvatustilanteissa sekä muussa huoltajien osallistamisessa nähdään tärkeänä. Tarvittaessa viestiä voi selkeyttää myös huoltajille kuvien avulla.

Täsmällisen kielen käyttäminen luo pohjan kielen kehitykselle. Kielellä leikittelyminen rikastaa lasten kielimaailmaa. Monipuoliset oppimisympäristöt laajentavat myös osaltaan sanavarastoa. Erilaisten tv-tvälineiden käyttöä kielen kehityksen ja rikastamisen tukena hyödynnetään tarvittaessa monipuolisesti.

Ilmaisun monet muodot

Luovan ilmaisun kautta varhaiskasvatus tarjoaa lapselle elämyksiä ja kokonaisvaltaista kokemista. Kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä, heidän ajattelun ja oppimisen taitonsa kehittyvät. Luova ilmaisu kehittää lapsen eettistä ajattelua kuvittelun ja mielikuvien kautta. Tärkeää on myös, että oppimisympäristö rohkaisee ihmettelyyn, tutkimiseen ja tekemiseen. Materiaalien ja välineiden tulee olla lasten saatavilla päivittäin. Oppimisympäristöä tulee rakentaa ja kehittää niin, että se tarjoaa uusia kokemuksia sekä saa lapset ideoimaan ja ajattelemaan itse.

Musiikillinen ilmaisu laulujen ja loruilujen kautta sekä eri soittimia kokeilemalla ja kuuntelemalla tuottaa iloa ja elämyksiä. Tavoitteena on tutustuttaa lapset musiikilliseen tuottamiseen ja vastaanottamiseen sekä perussyökeeseen, sanarytmeihin, musiikin sointiin ja voimaan. Musiikillisessa ilmaisussa korostuu yhdessä tekeminen sekä siihen liitetty muu luova toiminta kuten liikunta tai tanssi. Musiikki vahvistaa parhaimmillaan jokaisen lapsen minuutta, mielikuvitusta, tunnemaailmaa sekä tukee kielellistä kehitystä.

Kuvallisessa ilmaisussa lapsia ohjataan nauttimaan kuvien tekemisestä ja vastaanottamisesta tavoin, jossa lapsen oma luovuus ja kädenjälki tulee ilmi. Tavoitteena on tutustuttaa lapset kuvallisen ilmaisun tapoihin erilaisia materiaaleja ja välineitä käyttäen. Piirtämisen, maalaamisen, rakentamisen, muovailemisen tai mediaesityksien tekemisen kautta lapsi oppii luovasti havainnoimaan, tulkitsemaan sekä kertomaan ajatuksiaan maailmasta sekä itsestään. Kuvallisessa ilmaisussa kiinnitetään huomiota väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitykseen tai kuvien ja teosten herättämiin tunteisiin. Lasta ohjataan myös arvostamaan omaa tuotosta ja iloitsemaan myös toisten tekemisestä. Parhaimmillaan kuvallinen ilmaisu yhdistää ja syventää useita oppimisen, kasvun sekä tiedon ja taidon alueita, jolloin myös lapsen kokonaiskäsitelmä itsestään osaavana, luovana toimijana vahvistuu. Tavoitteena on tarjota lapsille kuvallisen ilmaisun avulla tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa.

Luova ilmaisu rohkaisee myös lapsia sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Toiminnassa hyödynnetään lastenkirjallisuutta, teatteria, tanssia ja sirkusta. Tavoitteena on tarjota lapsille mahdollisuus monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvien kokemusten kautta varhaiskasvatus vahvistaa lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa omaa ainutlaatuista kulttuuria. Samalla lapset oppivat taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa sekä suomalaisesta että monikulttuurillisesta näkökulmasta. Kauniaisissa kulttuuritoimi järjestää myös kulttuuritarjontaa, johon lapsiryhmät voivat osallistua.

Minä ja meidän yhteisömme

Henkilöstöllä on ammattitaitoa koskien lasten ja perheiden erilaisia katsomuksia ja uskontoja. Yhteistyössä huoltajien kanssa huomioimme lapsen tarpeet. Kaikki ne katsomukset, jotka ovat edustettuina

lapsiryhmässä, huomioidaan tasavertaisesti toiminnassamme. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että kirkossa käyntejä järjestetään sillä edellytyksellä, että vastaavaa toimintaa voidaan tarjota niille lapsille, jotka eivät jaa kyseistä katsomusta. Kauniaisten yli 100-vuotias historia on asia, josta keskustelemme lasten kanssa.

Kauniaisten strategiaan kuuluu olla edelläkävijä teknologiakasvatuksessa, samoin mediakasvatuksessa. Päiväkodeissa on tabletteja ja tietokoneita. Kaupunki järjestää henkilöstölle säännöllisesti koulutusta näissä asioissa. Kaupunki järjestää toimintavuoden aikana erilaisia teatteri-, musiikki- ja kulttuuritapahtumia, joihin päiväkodit ovat tervetulleita.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Leikkiympäristöä kehittämällä kannustamme lasta kiinnittämään enemmän huomiota lukumääriin ja muihin matemaattisiin käsitteisiin. Leikin ja muun toiminnan puitteissa lapsi omaksuu erilaisia matemaattisia käsitteitä hänelle tuttujen ja häntä kiinnostavien esineiden ja välineiden avulla. Päiväkodin arjessa on paljon matemaattisia ominaisuuksia: kaikki esineet, asioiden asettaminen keskinäiseen järjestykseen, mittaaminen, muotojen käsittäminen ja laskeminen – jokainen esine on jonkin muotoinen, palikassa on tietty määrä kulmia, saappaita on useita hyllyllä, lautasia on tietty määrä pöydällä jne. Arjen matematiikassa tärkeitä käsitteitä ovat esimerkiksi samanlainen, erilainen, enemmän, vähemmän, pidempi, lyhyempi, vaakasuora, pystysuora, leveä ja kapea.

Kauniaisissa luonto on lähellä, ja jokaisella päiväkodilla on mahdollisuus tehdä retkiä luontoon. Luonnossa lapset saavat tutkia ja havainnoida erilaisia ilmiöitä yhdessä aikuisen kanssa ja nähdä, miten luonto muuttuu vuodenaikojen kierrossa. Lapset oppivat liikkumaan epätasaisessa maastossa ja saavat käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan mm. rakentamalla majoja ja leikkimällä metsäleikkejä. Jokaisessa päiväkodissa harjoitetaan lajittelua ja kierrätystä. Myös tähän lapset saavat osallistua.

Teknologiakasvatuksessa tabletti on keskeisin väline. Kaikissa päiväkodeissa on tabletteja, joita käytetään kasvatustoiminnassa sekä välineenä että oppimisen kohteena. Lapsille annetaan mahdollisuus tutustua muihinkin laitteisiin ja pohtia, miten ne toimivat ja miten niitä voi käyttää tarkoituksenmukaisesti.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kauniaisten etuna on, että täällä kaikki on lähellä: kirjasto, puistot sekä muut kohteet ja palvelut ovat kävelymatkan päässä. Lapsen on tärkeä tutustua lähiympäristöönsä. Kaupungistamme löytyy myös paljon erilaisia liikunta- ja urheilumahdollisuuksia. Terveyttä ja turvallisuutta ajatellen kasvattajat harkitsevat aina etukäteen kävelyihin ja retkiin liittyvät mahdolliset riskit. Pidemmille retkille tehdään riskianalyysi sekä turvallisuussuunnitelmaan liittyvä retkisuunnitelma.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Kauniaisissa kieliryhmät -suomen- ja ruotsinkieliset väestöryhmät - ovat suunnilleen yhtä suuret. Suomen- ja ruotsinkielisillä päiväkodeilla on yhteinen varhaiskasvatuspäällikkö, ja päiväkodit tekevät yhteistyötä kielirajojen yli. Suomen- ja ruotsinkielisillä päiväkodeilla on hyvät mahdollisuudet keskinäiseen

yhteistyöhön. Henkilökunnalla on avoin asenne eri kieliin; lapsen saavat esimerkiksi käyttää leikkiessään sitä kieltä, joka tuntuu heistä luontevalta.

Kauniainen tarjoaa kielirikasteista varhaiskasvatusta esimerkiksi säännöllisesti toisella kotimaisella kielellä annettavien kielisuihkujen muodossa. Kunnassa on myös varsinainen kielikylpypäiväkoti, joka tarjoaa ruotsin kielen kielikylpyä suomenkielisille lapsille. Kielikylpy Grani Språkbud -päiväkodin 3–4-vuotiaat saavat kokeiluna kaksikielistä varhaiskasvatusta. Varsinasta kielikylpyä on tarjolla neljän vuoden iästä perusopetuksen viimeiselle luokalle.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä⁷¹. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyö lapsen, huoltajan, lastentarhanopettajan, erityislastentarhanopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö osallistuu tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun ja arviointiin.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan⁷². Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä⁷³.

Tukea voidaan antaa myös muussa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Muussa varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää erityislastentarhanopettajan konsultaatiota lapsen tuen järjestämisessä⁷⁴. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 7. kohta

⁷² Varhaiskasvatuslaki 7 a §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 mom. (698/1982)

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 a §

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁷⁵. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta⁷⁶. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista⁷⁷. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa tietojen antoa ja salassapitoa koskevia säännöksiä⁷⁸.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁷⁹. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁸⁰.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 a § 1. ja 10. kohta

⁷⁶ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

⁷⁷ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 11 e §, perustelut s. 22-23

⁷⁸ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 11, 14-17 §

⁷⁹ Perusopetuslaki 25 § 2 mom.

⁸⁰ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi erityislastentarhanopettajan⁸¹ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa lastentarhanopettaja ja/tai erityislastentarhanopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

⁸¹ Varhaiskasvatustilaki 4 a §

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten erityislastentarhanopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

5.5 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan kehityksen ja oppimisen tuen järjestämisen käytännöt eri toimintamuodoissa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne ja sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt tuen aikana
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytännöt varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kasvun, kehityksen ja oppimisen tuen jäsentämisessä käytämme kolmiportaista mallia. Lapsen haasteet otetaan ensisijaisesti ja mahdollisimman varhain puheeksi hänen huoltajiensa kanssa. Tämän jälkeen tuen

tarvetta pohditaan varhaiskasvattajien, erityislastentarhanopettajan (elto) sekä huoltajien havaintojen ja arviointien pohjalta. Päätöksen tuen tasosta tekee elto yhdessä huoltajien ja varhaiskasvattajien kanssa. Tuen tason määrittelyssä on tärkeää huomioida lapsen yksilölliset toimintamahdollisuudet eri oppimisympäristöissä ja erilaisissa kasvatuksellisissa tilanteissa. Tuen suunnittelua pohjustaa kuva lapsen vahvuuksista, häntä kiinnostavista ja innostavista asioista sekä tuen tarpeista.

Varhaiskasvatuksessa henkilökunta tapaa perhettä päivittäin ja yhteistyö jatkuu usein pitkään. Tämä tarjoaa hyvän mahdollisuuden tarttua haasteisiin ja tuen tarpeisiin varhaisessa vaiheessa. Kasvattajayhteisö tukee lasta ja perhettä varhaiskasvatuksen arjessa. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä tiiviimpi rooli huoltajilla on lapsen tukemisessa.

Erytislastentarhanopettajat vastaavat kunnassa erityispedagogisesta ohjauksesta ja asiantuntemuksesta. Erytiasiantuntijuuden osaaminen edellyttää etäämmällä pysymistä. Elto ohjaa, konsultoi, kouluttaa, mallintaa, arvioi ja suosittelee tukitoimia. Hän ottaa kantaa lapsivalintoihin ja avustajatarpeisiin. Elto auttaa henkilökuntaa ymmärtämään lapsen käyttäytymisen syitä ja taustoja, mikä auttaa kasvattajia kohtaamaan lasta lämpimämmin. Henkilökunta havainnoi lapsia ja mikäli yhdelläkin ryhmän varhaiskasvattajalla herää huoli lapsesta, otetaan yhteys eltoon. Henkilökunta voi konsultoida eltoa myös huoltajien huolen herätessä tai ohjata huoltajia ottamaan suoraan yhteys eltoon. Elto tulee kutsua ryhmään vähintään kerran vuodessa.

Välillä tarvitaan ammattilaisia muista perhepalveluista lapsen ja perheen tueksi. Varhaiskasvatuksessa tätä suunnitelmallista yhteistyötä koordinoi elto. Tavoitteena on ennaltaehkäistä tuen tarpeen kasautumista sekä pitkittymistä. Elton on oltava tietoinen kaikista lapsen tukeen liittyvistä seikoista kuten esim. lausunnoista, asiantuntijoiden yhteydenotoista jne.

Kauniaisissa toimii erityislastentarhanopettajien yhteistyöryhmä, TJR, yli kielirajojen. Ryhmässä kehitetään Kauniaisten erityisvarhaiskasvatusta sekä tukea tarvitsevien lasten ja perheiden monialaista yhteistyötä tarvittaessa kaupungin perhepalveluiden asiantuntijoiden kanssa. Varhaiskasvatuspäällikkö tekee toimintavuodeksi kerrallaan viranhaltijapäätöksen avustajaresurssin kohdentamisesta ja muista rakenteellisista tukitoimenpiteistä kuultuaan TJR-ryhmää.

Ennaltaehkäisevä ja varhaisen tuen toiminta

Avoimen perhetoiminnan tavoitteena on toimia perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi matalan kynnyksen palveluna. Avoimen perhetoiminnan yhteydessä toimii eri alojen toimijoita perhekeskusomaisen mallin mukaisesti. Perheet voivat tavata toisiaan yhdessäolon ja toiminnan merkeissä omalla kohtaamispaikalla ja saada varhaista tukea ja ohjantaa mieltä askarruttaviin kysymyksiin. Avoimen perhetoiminnan tärkeisiin arvoihin kuuluu perheiden osallisuus. Toiminta tukee myös maahanmuuttajaperheiden kotoutumista erityisesti perheen kuntaan tulon yhteydessä ennen päivähoiton aloitusta. Lastenneuvolatoiminnan kanssa yhteistyö on tiiviimmillään avoimessa perhetoiminnassa. Tarvittaessa perheitä voidaan ohjata muun lähipalvelun piiriin tai erikoistuneisiin palveluihin. Avoimen perhetoiminnan työskentely rakentuu eri toimijoiden (sivistystoimi, sote ja kolmas sektori) verkostoitumiseen ja tarvittava ja oikea-aikainen apu ja tuki ovat tätä kautta helposti saavutettavissa.

Perhetoiminnan käytänteitä voivat olla esimerkiksi yksilöllinen perheen kanssa työskentely, yhteisöllinen tuki, huoltajien ryhmät, vuorovaikutusleikkiryhmät, perhevalmennus tai perheen tukeminen lapsen siirtyessä päiväkotiin. Tukea tarvitseva lapsi ja hänen perheensä voi tarvittaessa saada erityislastentarhanopettajan palveluita myös avoimessa perhetoiminnassa. Vanhemmuustaitojen

tukeminen ja huoltajana jaksaminen ovat merkittäviä asioita kaikessa työskentelyssä. Huoltajien ryhmissä voidaan käsitellä mm. lapsen kehitystä, lapsen ja huoltajan vuorovaikutusta, parisuhteita, huoltajana jaksamista ym.

Toimiva lapsi & perhe –menetelmän Lapset puheeksi –keskustelu on käytössä Kauniiaisissa koko kunnan yhteisenä toimintamallina. Lapset puheeksi -keskustelun tarkoituksena on yhdessä huoltajien kanssa pysähtyä miettimään miltä perheen arki näyttää lapsen näkökulmasta. Lapset puheeksi -keskustelu käydään aina kun uusi lapsi aloittaa päiväkodissa. Tämän lisäksi huoltajille annetaan mahdollisuus keskusteluun aina heidän niin halutessaan.

Perhetyön ryhmä on sosiaali- ja terveystoimen sekä sivistystoimen monialainen kokoonpano. Ryhmässä on varhaiskasvatuksen edustus. Tavoitteena on vastata ennaltaehkäisevästi ja nopeasti perheen tuen tarpeisiin. Työskentely on tavoitteellista, perheen tarpeista lähtevää sekä voimavarakeskeistä.

Laaja 4-vuotistarkastus tehdään yhteistyössä perheen ja neuvolan kanssa. Keskeisenä tavoitteena on kartoittaa perheen hyvinvointia.

Sosiaalipalvelutarpeen arviointi: varhaiskasvatuksen henkilökunta on velvollinen, huomatessaan perheen monialaisten tuen tarpeen, pyytämään sosiaalityöntekijältä palvelutarpeen arviointia netissä olevalla lomakkeella.

http://www.kauniainen.fi/files/9552/sosiaalihuoltolain_mukainen_pyynto_tuen_tarpeen_arvioimiseksi.pdf

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

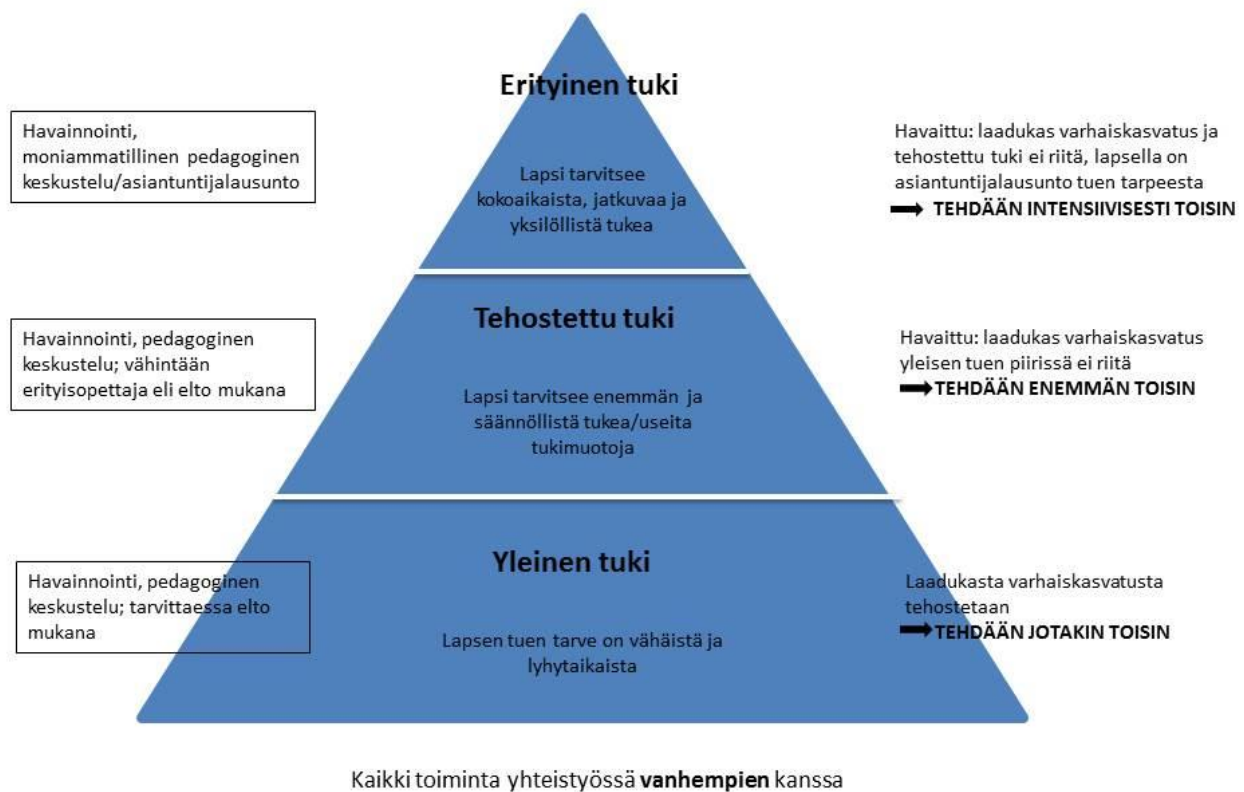
Hyvä varhaiskasvatus edellyttää monialaista yhteistyötä eri tahojen kanssa. Tuen aikana huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu ja lapsen kehitystä ja tuen toimivuutta seurataan säännöllisesti. Tarvittaessa toimintatapoja muutetaan. Monialaisen yhteistyön keskeisenä tavoitteena on lapsen ja perheen hyvinvoinnin tukeminen, riskien havaitseminen ja niiden työstäminen mahdollisimman varhain.

Kuvio 1: Monialainen yhteistyö tuen aikana.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Lapsen tuen tasoa arvioidaan kun tuen tarpeet vaikuttavat muuttuneen tai käytössä olleet tukimenetelmät eivät riitä. Arvioon pohjautuen lapsi voi liikkua tukiportaikolla kumpaan suuntaan tahansa.

Kuvio: 2: Tuen kolmiportaisuus

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Varhaiskasvatussuunnitelman tavoite on oppia tuntemaan lapsi paremmin ja löytää parhaat mahdolliset tavat tukea lapsen hyvinvointia ja oppimista. Suunnitelman tarkoitus on auttaa myös perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä monipuolisen ja syvällisen vuoropuhelun avulla. Suunnitelma on käytännöllinen työväline, joka ohjaa kasvattajan toimintaa tavoitteiden mukaisesti. Tavoitteiden toteutumista tapaamisessa huoltajien kanssa arvioidaan useimmiten keväällä. Myös kasvattajan toimintaa on tärkeä arvioida. Seuranta ja arviointia tehdään havainnoinnin, dokumentoinnin ja lapsen tuntemuksen pohjalta. Arviointia tehdään päivittäin ja toimintatapoja muutetaan, jos edistymistä lapsen kehityksessä ei tapahdu.

Varhaiskasvatussuunnitelma on virallinen dokumentti, jota henkilötietolaki määrittelee. Yleisesti suunnitelmaan kirjataan lapseen liittyviä asioita. Huoltajien kanssa keskustellaan suunnitelmaan kirjattavista asioista. Jos kuitenkin tulee erilaisia näkemyksiä huoltajien kanssa heitä kuullaan ja se kirjataan vasaun.

Kirjaamisessa on tärkeä huomioida, ettei käytetä liikaa kuvailevia sanoja, jotka eivät kerro mitään. Kirjaamisessa yritetään löytää olennainen koko ajan muistaen objektiivisuus ja kohteliaisuus (Esim. ei kohtelias: lapsi ei osaa yhteisleikkejä vrt. kohtelias: lapsi harjoittelee yhteisleikkejä aikuisen tuella). Varhaiskasvatussuunnitelma voi jatkossa toimia lausuntona erikoissairaanhoidossa, huoltoriidoissa ja

kunnan lasten kuntoutustyöryhmässä (Laku). Suunnitelmassa on myös tärkeää tuoda konkretiaa vaikkapa esimerkkien avulla. Varhaiskasvatussuunnitelmassa kysytään myös perheen jaksamista ja sosiaalihuoltolain mukaisesti tarvittaessa perheelle tehdään pyyntö sosiaalipalvelutarpeen arvioinnista sosiaaliviranomaisille. Tätä ei tarvitse kuitenkaan kirjata vasuun.

Vasu-keskustelun kulkua on hyvä suunnitella etukäteen. Työntekijä kertoo keskustelun alussa sen tavoitteen ja aikataulun. Aluksi on hyvä keskustella tavanomaisista ja positiivisista asioista. Näin luodaan hyvä tunnelma mikä taas mahdollistaa vaikeidenkin asioiden esiin nostamisen. On tärkeää, että kasvattaja luo turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin keskusteluun. Huolestuttavien asioiden esiin nostamisessa on aina mietittävä etukäteen mitä on mahdollista tarjota tueksi lapselle ja huoltajille ja mihin heitä mahdollisesti ohjataan eteenpäin. Lähtökohtana on, että positiiviset seikat nostetaan painokkaasti ja useaan kertaan esille. Huolestuttavien seikkojen esiin nostaminen on myös tärkeää. (Esimerkiksi näin: ”Olen huolissani näistä ja näistä asioista. Ymmärrän, että ettette ole kaikesta samaa mieltä. Haluaisin kuitenkin keskustella kaikista näistä asioista kanssanne, koska on tärkeä miettiä yhdessä mitä voisimme tehdä näille asioille.”). Keskustelu lopetetaan myönteisellä ja lämpimällä tavalla. Tehdään lyhyt yhteenveto keskustelun tärkeimmistä kohdista. Kerrotaan myös, että tehdään tiimille yhteenveto keskustelusta. Tärkeää on painottaa, että työntekijöillä on vaihtoehtoisuus. (tämä kappale voidaan siirtää liitteeseen 2)

Kevään vasu-keskustelussa sovitaan tiedon siirtämisen tavasta lapsen edun mukaisesti ja säädöksiä noudattaen. Lapsen opetuksen kannalta olennainen tieto siirretään. Tarvittaessa hyvän yhteistyösuhteen saavuttamiseksi keskustelu käydään yhdessä huoltajien kanssa. Tässäkin tärkeää muistaa luvan kysyminen huoltajilta tiedon siirtoon.

Työkalupakki:

- Kotikäynti
- Pehmeä lasku
- Kasvatuskeskustelut, tehostetut huoltajien tapaamiset, Lapset puheeksi -keskustelut
- Konsultointi
- Lasten vuorovaikutusleikkiryhmät
- Lapsen ja huoltajan yhteiset vuorovaikutusleikkijaksot
- Kielellisten taitojen harjaannuttamismenetelmät
- Tunnetaitojen sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamismenetelmät
- Draama ja sadutus
- Terapeuttinen hiekkaleikki
- KKK - harjoitusohjelma (Kehontuntemus, kontakti, kommunikaatio)
- Erilaiset AAC-menetelmät (vaihtoehtoiset kommunikaatiokeinot: esim. tukiviittomat, kuvakortit)
- Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen (tablettitietokoneet, tietokoneet, Taikofon-tyyny ym.)
- Suomi toisena kielenä tuki
- Pienryhmätoiminta
- Suujumppa
- Muita arviointimenetelmiä

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.⁸² Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla oma-aloitteista, suunnitelmallista ja säännöllistä. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen⁸³. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa⁸⁴. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa. Ulkopuolista arviointia voidaan järjestää myös muiden tahojen suorittamana tai kansainvälisenä arviointina.⁸⁵

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa⁸⁶. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin⁸⁷.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi perustuu varhaiskasvatuslakiin ja tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen laatimista tai päivittämistä. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet

⁸² Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸³ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸⁵ Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lasten päivähoidosta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (341/2014) 9 b §, perustelut s. 21–22

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 9 b §

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 b §

varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Toiminnan kehittäminen edellyttää tiimisuunnittelua, säännöllisiä henkilöstökokouksia ja vanhempainkokouksia. Hyvä tapa jakaa keskenään päiväkodin tapahtumia on viikkovihkojen ja kuukausikirjeiden käyttö. Kaikilla lapsilla on henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Kasvatus- ja varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelut ovat tärkeitä, jotta voitaisiin antaa mahdollisimman yksilöllistä päivähoitoa yhteistuumin huoltajien kanssa.

Esimies käy jokaisen työntekijän kanssa säännölliset kehityskeskustelut vähintään kerran vuodessa. Ideana kehityskeskusteluissa on mm. itsearviointi ja työkyvyn miettiminen.